

Ulertu edo errespetatu

- Sekuentzia honetan elkar errespetatzeaz eta ulertzeaz arituko gara testu batean irakurritakoetatik abiatuta.
- Hainbat hitz polisemiko aztertuko ditugu, hausnartuko dugu adiera zehatza bilatzeko moduez, eta testuaren ulermenari zein aditz arazleei ere erreparatuko diegu.

adrian-swancar-uTAzI9JSRro-unsplash

Irakurri aurretik

1. Hitzen esanahia

Testua irakurri aurretik, adierazi zerrendako hitzek zer esan nahi duten zuen ustez; eman definizioa eta, adiera bat baino gehiago badute, aipatu denak.

1. Giltza: **1. Ateak, armairuak, kutxak ... itxi eta irekitzeko tresna 2. Gakoa.**
2. Sarrera:
3. Gorria:
4. Argia:
5. Bidea:
6. Metroa:
7. Adarra:
8. Basoa:
9. Garaia:

Erantzun zuzenak 13. orrialdean daude, baina, zuzendu aurretik, egin 2. ariketa.

TALDEAN

2. Adiera bat baino gehiago

Aztertu esaldiak, eta erreparatu hitzen adierei. Adibideak kontuan hartuta, beharrezkoa bada, osatu aurreko orrialdeko hitzen definizioak.

1. Mezuaren **giltza** metaforan zegoen.
2. Ez dut kotxeko **giltza** aurkitzen.
3. Etxera sartu orduko piztu zuen **argia**.
4. Taldeko **argiena** zen Iratitz, hari esker lortu zuten enigma argitzea.
5. Zuhaixkaren **adarra** moztu behar izan zuten etxea babesteko.
6. **Adarra** joz deitu zituen auzokoak lanera.
7. **Adarra** jotzen ari zaizu, ez egin kasurik!
8. **Metroa** hartu eta altzariaren luzera neurtu zuen.
9. **Metroa** hartu zuen Indautxura joateko.
10. **Sarrera** erosi zuen Fermin Muguruzaren kontzertua ikusteko.
11. **Sarreran** erratza pasatu behar izan zuen bi aldiz goiz hartan.
12. Kotxe **gorria** Keparena da.
13. Istilu **gorria** gertatu zen atzo diskotekan.
14. Bada **garaia** eguraldi eguzkitsua egiten hasteko!
15. Miren da taldeko kiderik **garaiena**, eta berari egokitu zitzaion plazako banderolak lotzea.
16. **Basoa** luzatu, eta garagardo zerbitzatu nion.
17. **Basoan** barrena sartu ginen, eta handik gutxira ginen txabolan.
18. **Biderik** estuenetik egin genuen aurrera, eta ez ginen damutu.
19. Ba ote da **biderik** zigor horretatik libratzeko?

2. ariketan amaitutakoan, aztertu hitzen definizio eta adiera guztiak jasota dituzuen; horretarako, jo 13. orrialdera.

BAKARKA

3. Hitz polisemikoekin zer?

Hitz batzuk polisemikoak dira, adiera bat baino gehiago dute. Beraz, hitz horiek zer adiera duten ondorioztatu behar izaten dugu. Zuk zer estrategia erabili ohi duzu ezagutzen ez dituzun hitzen esanahia edo adiera zein den jakiteko? Hautatu erabili ohi dituzunak eta eman adibideak.

- A) Testuak berak sinonimoren bat ematen duen aztertuz.
- B) Testuak antonimoren bat ematen duen aztertuz.
- C) Testuinguruan hitz horrek zer funtzio duen aztertuz (Adibidez: Bankuan eseri eta zain geratu zen. → bankua = eserleku publikoa).
- D) Hitzen formaren arabera (hitzez egun batek duen atzizki/aurrizki bera badu, eta atzizki/aurrizki horren esanahia ezagutzen badugu).

BESTERIK?

Partekatu hautatutako estrategiak talde handian, eta komentatu zein erabiltzen duzun sarrien.

TALDEAN

Irakurri bitartean

4. Ulertzen duzu?

Ulertu aditzak bi adiera ditu gaur egun; elkartu taldean eta proposatu bi adierak.

1. Ulertu:

2. Ulertu:

Erantzun zuzenak ondorioztatzeko, irakurri hurrengo orriko testua. Berresteko, jo 13. orrialdera.

Aurreko zutabe batean *ulertu* hitzaren adiera berezi bat ekarri nuen gogora: desio homosexuala izatea, hain zuzen ere. Gaurkoa ez da horren bigarren kapitulu bat. Hitz berak beste toki batzuetara eraman nau oraingoan, eta horietara bidaiatzea proposatu nahi dizuet.

Berriozarko Entzunaretoan hasten da bidea, otsailaren 27an. Miquel Misse soziologo transexualak hitzaldi argigarria eman du. Genero-aginduek denoi eragiten digutela ederki azaldu du, transa edo zisa (ez-transa) izan, antzeko deserosotasunak bizi ditzakegula... Hori eta askoz gehiago azaldu du. Ondoren, publikoari eman dio hitza. Eta orduan, beharbada genero-kontuetan nahiko "berde" dagoen batek, Miqueli eskerrak eman ondoren, hausnarketa edo galdera den ez dakigula, zera bota du: berak ez duela «*ulertzen*» pertsona bat, bere gorputza genero batekoa izanda, beste genero batekoa sentitzea.

Ondoan eseria dudan lagunak ezin izan dio haserreari eutsi, eta erantzungo liokeena esan dit, ahapeka: «Ez duzu ulertu behar, errespetatu egin behar duzu, babo halakoa». Zorionez, Misseri egokitu zaio erantzutea, ez lagunari.

Pazientziaz egin du, atseginez eta bere parte-hartzea eskertuz. Izan ere, azaldu du hizlariak, jendeak beldurra dio politikoki zuzena ez izateari, eta ez da ausartzen horrelakoak planteatzera. Eta komunikazioa galtzen da. Guztiz ados nago berarekin, eta eskertu dizkiot tonua eta ulerrarazte-saiakera. Nik, eta uste dut Miquel iritzi berekoa zela, ez nuen errespetu faltarik ikusi.

Laguna ulertzen dut. Nazkatuta dago. Bollera eta lodia da. Errespetu falta izugarriak jasan ditu. Feminista batzuk ere ulertzen ditut, sutan jartzen direnean. Neuri ere aurpegirik itsusiena aterarazi dit mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak. Neka-neka eginda gaude ulertu ezinaren mantraz, azalpenak guk eman behar izateaz. Eta arrazoi du lagunak errespetua eskatzen duenean. Ez dugu ulertuak izan nahi, errespetatuak baizik. Ados. Baina, logika berean, norbaitek ez duela ulertzen esaten digunean, horrek ez du esan nahi errespetatzen ez gaituenik. Bi ekintza horien artekoaz hausnartzen aritu naiz, harremana dutelako intuizioa baitut. Euskaraz badugu "errespetatu" esateko modu eder bat: aintzat hartu. Zarena zarela eta zaren bezalakoa. Ulermenetik oso gertu kokatzen gaitu. Aldi berean, bestetasuna onartzen du.

«Ez dut ulertzen» ate itxi bat izan daiteke, baina nahi dut pentsatu gehienetan «ulertu nahi dut» esan nahi duela. Bizipen ederrak eta desatseginak izan ditut ulertzen ez dutenekin: ulertu nahiak edo nahi ezak bereizten ditu. Erraz atzeman daiteke aurrean duzuna non kokatzen den.

Eta badago ulermenik ezarekin erlazionatzeko hirugarren jarrera posible bat, niretzat, guztietan interesgarriena: ulertzea dena ezin dugula ulertu, misterioa bizitzaren parte dela, gozagaia, aberastasuna. Pentsa dezagun poesian, musikan, naturak ematen digun bakean edo bi pertsonaren artean sortzen den kimikan.

BAKARKA

5. Zer dio Ana Jakak?

Hizlariaren ausardia testua irakurri ondoren, erantzun hurrengo galderei.

1. Zer azaltzen du Miquel Missek bere hitzaldian genero-aginduei buruz?

- a) Genero-aginduek, batez ere, pertsona transexualengan eragiten dutela.
- b) Genero-aginduek pertsona guztiei eragiten dietela, trans zein zis izan.
- c) Genero-aginduak ulertzea ezinezkoa dela gure gizartean.

2. Nola erantzun zion Misse soziologoak “ez dut ulertzen” esan zuen entzuleari?

- a) Haserre eta irmo, ulertzen ez duenak ez duela horrelako hitzaldietara etorri behar esanez.
- b) Hitzartzea egitea eskertuz, ulertzeko gogoa eta ausardia azpimarratuz.
- c) Ironiaz eta sarkasmoz, jarrera politikoki zuzenak arbuiauz.

3. Zer jarrera hartu du lagunak entzulearen komentarioaren aurrean, eta zer uste du egileak?

- a) Lagunak publikoki erantzun dio entzuleari, eta idazleak hori txalotzen du.
- b) Laguna ernegatu egin da, eta, idazleak harekin bat egiten duen arren, tonu lasaiagoa hobesten du.
- c) Lagunak marmarka hitz egin dio, eta, erabat ados dagoen arren, lotsa sentitzen du horregatik.

4. Zein da egilearen hausnarketa nagusia “ulertu” eta “errespetatu” hitzen inguruan?

- a) Ulertu nahi ez izatea errespetu falta dela.
- b) Ulertu nahi izatea eta ulertu ezina ez direla gauza bera.
- c) Bestea ulertu ezinak ez duela adierazten errepetatzen ez denik.

5. Zein hirugarren jarrera aipatzen du egileak ulertu ezinaren aurrean?

- a) Ulertu ezin den guztia baztertzea eta distantzia mantentzea, zaurgarritasuna saihesteko.
- b) Dena ulertzea beti ezinezkoa dela eta ez dela ezer gertatzen.
- c) Aberasgarriena dela ulertzea, baina, ulertu ezean, misterioa argitzea komeni dela.

Erantzun zuzenak 13. orrialdean daude.

TALDEAN

6. Zuk zer uste duzu?

Egin hiru talde eta hautatu bakoitzak esaldi bat. Talde txikian zaudetela, pentsatu eta adostu zer egin beharko litzatekeen, testuko esaldiak abiapuntutzat hartuta, helburu gisa proposatutakoa gerta dadin.

1. “Ez duzu ulertu behar, errespetatu egin behar duzu...” **Beraz, helburua litzateke jendea besteen ikuspegiak errespetatzera bultzatzea.**

ZER EGIN DAITEKE HELBURU HORI BETETZEKO?

- Hurrei, txikitatik, besteen iritzia entzunarazi beharko genieke, errespetua garatzeko.
- ...

2. “Jendeak beldurra dio politikoki zuzena ez izateari...” **Beraz, helburua litzateke adierazpen askatasuna erraztu eta beldurrik gabe komunikatzea.**

ZER EGIN DAITEKE HELBURU HORI BETETZEKO?

- Segurtasun giroa sorraraztea egokia izango litzateke jendeak bere iritzia askatasunez eman ahal izateko.
- ...

3. “Neuri aurpegirik itsusiena aterarazi dit mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak...” **Beraz, helburua litzateke elkarrekiko ulermena eta jarrera egokia sustatzea.**

ZER EGIN DAITEKE HELBURU HORI BETETZEKO?

- Kideei zintzotasunez entzunarazteak lagunduko luke enpatia lantzen.
- ...

Aurkeztu adostutakoa talde handian. Eman iritzia aurkeztutakoei buruz, esan ados zaudeten edo ez.

BAKARKA

7. Erreparatu hizkuntza-edukiei

Erreparatu testuko bi esaldiei, eta erantzun galderei.

“Guztiz ados nago berarekin, eta eskertu dizkiot tonua eta **ulerrarazte-saiakera**.”

“Neuri ere aurpegirik itsusiena **aterarazi dit** mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak.”

1. Zer adierazten dute letra lodiz markatutako formek?
2. Beste zein modutan esango zenuke esaldiotan jasotakoa?

Erantzun zuzenak 13. orrialdean daude.

TALDEAN

Irakurri ondoren

8. Gramatika-detektibeak

Segidan, aditz arazleei erreparatuko diegu. Aztertu adibidea, berridatzi esaldiak eta atera ondorioak galderei erantzunez.

1. Neuri ere aurpegirik itsusiena ater**arazi dit** mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak.
 Neure aurpegirik itsusiena ater**atzea eragin dit** mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak.
 Neure aurpegirik itsusiena ater**atzera behartu nau** mila aldiz kontu berdinak entzun beharrak.
2. Medikua astebeteko baja hart**tzera behartu** nau.

3. Zerk **eragin zizun** hori esatea?

4. Ariketa errepik**arazi dit** ondo ikasteko.

Ondorioak ateratzeko galderak:

- Esanahiari dagokionez, hiru egiturak (ARAZI, ERAGIN, TZERA BEHARTU) parekoak al dira?
- Zer gertatzen zaio aditzari ARAZI erabiltzen dugunean?
- Zer aditz-mota (NOR, NOR-NORK, NOR-NORI-NORK...) erabili behar da ERAGINekin?
- Zer aditz-mota (NOR, NOR-NORK, NOR-NORI-NORK...) erabili da BEHARTUekin?

Erantzun zuzenak 13.-14. orrialdeetan daude.

BAKARKA

9. Nola idazten da?

Erreparatu **arazi** aditzonari eranstean zaionean sor daitezkeen ortografia-zalantzei. Hautatu forma zuzena eta zuzendu jarduera.

1. a) Bi orduz **itxaronarazi** digute.
b) Bi orduz **itxaron arazi** digute.
2. a) Txarto zeuden ariketak **errepikatu arazi** dizkigute.
b) Txarto zeuden ariketak **errepikarazi** dizkigute.
3. a) Dokumentala **ikustarazi** ziguten.
b) Dokumentala **ikusarazi** ziguten.
4. a) **Ulertarazi** behar zaie giza eskubidea dela.
b) **Ulerarazi** behar zaie giza eskubidea dela.
5. a) Baimena bertan **sinarazi** ziguten.
b) Baimena bertan **sinatu arazi** ziguten.
6. a) Azkenean ilea **motzarazi** zioten.
b) Azkenean ilea **moztarazi** zioten.
7. a) Ateratzeko **ohartarazi** ziguten.
b) Ateratzeko **oharrarazi** ziguten.
8. a) Txiklea **botarazi** ziguten sartu ahal izateko.
b) Txiklea **botaarazi** ziguten sartu ahal izateko.
9. a) Lana **uztarazi** zidaten atzo.
b) Lana **utzarazi** zidaten atzo.
10. a) Kepak izugarri **aspertarazten** nau.
b) Kepak izugarri **asperrarazten** nau.

Ariketa zuzentzeko, alderatu zure erantzunak ikaskide batenekin, eta saiatu erantzunak adosten. Gero, aztertu 14. orrialdeko erantzun zuzenak.

10. Nola idazten da? Ondorioak

Aurreko ariketaren emaitzak kontuan hartuta, atera ondorioak galderei erantzunez.

Nola idatzi behar dira ARAZI daramaten hitzak?

- ARAZI ala ERAZI idazten da? Biak daude onartuta?
- Banatuta ala elkarrekin idazten dira ARAZI duten hitzak? (sinarazi ala sinatu arazi)
- Tartean <T> dutela ala tarteko<T> hori gabe idazten dira ARAZI duen hitzak? Salbuespenik badago?
- Elkartzean hitza “a”-z bukatzen bada, “a” bikoiztu egingo da ala ez? Hau da: botaarazi ala botarazi idatzi behar da?

Aztertu 14. orrialdeko erantzun zuzenak.

ADITZ ARAZLEAK

ARAZI

Aditz baten forma arazlea sortzeko, aditzoinari **arazi** erantsi ohi zaio, horrela adizkiak aspektu markak har ditzake.

Jon etorri **DA**
Jon etor**tzen DA**
Jon etorri**ko DA**

Nik Jon etorr**ARAZI DUT**
Nik Jon etorr**ARAZTEN DUT**
Nik Jon etorr**ARAZIKO DUT**

Aditz arazlearen **laguntzailea aldatu egiten da** beste pertsona bat sartzen delako:

Nor> **Nor-Nork**
Nor-Nork> **Nor-Nori-Nork**

etorri DA> **etorrarazi DUT**
ekarri DU> **ekarrarazi DIO**

Ortografia-arauak:

1. ARAZI da Euskaltzaindiak hobetsitako forma; salbuespen bakarra dago: ADIERAZI
2. **Beti aditzari loturik** idatzi: etorrarazi, esanarazi, betearazi...
3. Zenbait aditzek <T> tartekatzen dute aditz bien artean. **-T- gabekoak dira baturako formak** —agerrarazi (agertarazi), sorrarazi (sortarazi), ezkonarazi (ezkontarazi)...—, **nahiz salbuespenik ere baden: ulertarazi, ohartarazi, urtarazi eta agintarazi.**
4. **ARAZI** aditzoinari lotzen zaio, beraz: ezagutarazi, botarazi, gezurtarazi, tristarazi, jostarazi, gertarazi..., baina halakoetan dagoen **-t- hori ez da loturakoa, aditzoinarena berarena baizik** (ezagut-, bota, gezurta-, trista-, gerta-...).

ZUBIRI Ilari eta Entzi, *Euskal gramatika osoa*. 2000, Didaktiker.

Oharrak:

Irakasleak gramatika-azalpenak emango ditu, eta ikasleen zalantzak argituko.

ADITZ ARAZLEAK

ERAGIN

Izena + **eragin** erako aditz elkartuak ere aditz arazleak dira:

Umeak barre egin **DU** Umeari barre **ERAGIN DIOT**

Izena + **egin** erako aditz-lokuzioen forma arazlea sortzeko, **egin**-en ordezt, **eragin** erabiltzen da eta **laguntzailea Nor-Nori-Nork** bihurtzen da:

Zergatik **negar eragin diozu** umeari?
Horrek barre **eragiten dit**.
Txakurrak **ihes eragin zien** lapurrei.

Baina **egin** aditzaren forma arazlea lortzeko **arazi** erabil dezakegu:
eginarazi.

Txarto eginez gero, berriz **eginarazten** ziguten.

-T(Z)ERA BEHARTU

Zenbaitetan arazi edo eraginen ordezt, **-t(z)era behartu** esapidea erabiltzen da. Esapide horretan, **aditz laguntzailea beti Nor-Nork** motakoa da.

Berriro egitea **behartu naute**.
Berarekin joate a **behartu nau**.

Esapide hori eta aditz arazleak ez dira guztiz baliokideak; izan ere, behartu aditzak ekintza gogoz kontra egiten dela adierazten du. Aditz arazleen kasuan, oster a, horrek ez du zertan horrela izan. Adibidez:

Etortzera behartu naute.
Etorrarazi egin naute.

Lehen adibidean subjektua gogoz kontra etorri da; bigarreanean, adieraz dezake engainatuta etorri dela.

ZUBIRI Ilari eta Entzi, *Euskal gramatika osoa*. 2000, Didaktiker.

Oharrak:

BAKARKA

12. Erreferenteak

Pentsatu izandako bizipenen inguruan, eta idatzi 200 hitz inguruko hausnarketa zure bizitzan norbaitek izan duen eragin positiboari buruz. Erabili *arazi*, *eragin* edo/eta *-t(z)era behartu* gutxienez 2 aldiz.

- Azaldu zure bizitzan nork eta zergatik izan duen eragin positiboa: irakasle batek, lagun batek, idazle batek, aktibista batek...
- Zer pentsarazi dizu?
- Zer eginarazi dizu?
- Zergatik izan da?
- Nola aldatu du zure jarrera edo jokabidea?

[illegible]

Trukatu idatzitakoa kide batekin, eta eman feedbacka kideari: egiaztatu aditz
arazleak gutxienez bitan erabili dituela, eta zuzen erabili dituela. Gero, eman
idatzitakoa irakasleari zuzentzeko.

ERANTZUNAK

1. Hitzen esanahia

Giltza: 1. Ateak, armairuak, kutxak ... itxi eta irekitzeko tresna 2. Gakoa.

Sarrera: 1. Sarbidea, ataria 2. Tiketa.

Gorria: 1. Kolorea 2. Latza.

Argia: 1. Argitasuna, eguzkiarena edo argindarrarena 2. Azkarra, integilentea.

Bidea: 1. Kaminoa, xidorra 2. Modua.

Metroa: 1. Distantziak neurtzeko tresna. 2. Garraiobidea.

Adarra: 1. Animalia batzuek buruan izaten duten atal zorrotza. 2. Musika-tresna. 3.

Adarra jo esamoldea: norbaiti burla egitea.

Basoa: 1. Zuhaitzez betetako ingurua 2. Ura edateko ontzia.

Garaia: 2. Pertsona altua. 2. Sasoia, aroa, epoka.

4. Ulertzen duzu?

Ulertu: Aditu, entenditu.

Ulertu: Desio homosexuala izatea.

5. Zer dio Ana Jakak?

1b; 2b; 3b; 4c; 5b.

7. Erreparatu hizkuntza-edukiei

Beltzez markatutako formek adierazten dute zerbait ulertu edo ateratzera behartu dutela-edo. Pareko egiturak dira *arazi* eta *eragin*, eta *-t(z)era behartu* ere erabil daiteke egitura baliokide gisa.

8. Gramatika-detektibeak

Medikuak aste honetan baja **hartzera behartu nau**.

Medikuak aste honetan baja **harrarazi dit**.

Medikuak baja aste honetan **hartu eragin dit**.

Zerk **eragin zizun hori esatea?**

Zerk **eginarazi zizun hori esatea?**

Zerk **behartu zintuen hori egitera?**

Ariketa **errepikarazi dit** ondo ikasteko.

Ariketa **errepikatu eragin dit** ondo ikasteko.

Ariketa **errepikatzera behartu nau** ondo ikasteko.

- **Esanahiari dagokionez, hiru egiturak (ARAZI, ERAGIN, TZERA BEHARTU) parekoak al dira?** Gehienetan bai baina ez beti, ñabardurak daude. Izan ere, behartu aditzak ekintza gogoz kontra egiten dela adierazten du. Aditz arazleen kasuan, oster, horrek ez du zertan horrela izan.
- Zer gertatzen zaio aditzari ARAZI erabiltzen dugunean? Aditz arazlearen laguntzailea aldatu egiten da beste pertsona bat sartzen delako:

Nor Nor-Nork etorri DA > etorrazazi DUT

Nor-Nork Nor-Nori-Nork ekarri DU > ekarrarazi DIO

- **Zer aditz-mota (NOR, NOR-NORK, NOR-NORI-NORK...) erabili behar da ERAGINekin?**
Laguntzailea Nor-Nori-Nork bihurtzen da.
- **Zer aditz-mota (NOR, NOR-NORK, NOR-NORI-NORK...) erabili da BEHARTUekin?**
Aditz laguntzailea beti Nor-Nork .

9. Nola idazten da?

1a; 2b; 3b; 4a; 5a; 6b; 7a; 8a; 9b; 10b.

10. Nola idazten da? Ondorioak

- **ARAZI ala ERAZI idazten da? Biak daude onartuta?**
ARAZI, salbuespen bakarra dago: adierazi.
- Banatuta ala elkarrekin idazten dira ARAZI duten hitzak? (sinarazi ala sinatu arazi)
Beti aditzari loturik idatzi: etorrarazi, esanarazi, betearazi...
- **Tartean <T> dutela ala tarteko<T> hori gabe idazten dira ARAZI duen hitzak?**
Salbuespenik badago?
Zenbait aditzek <T> tartekatzen dute aditz bien artean. **-T- gabekoak dira baturako formak** —agerrarazi (agertarazi), sorrarazi (sortarazi), ezkonarazi (ezkontarazi)...—, **nahiz salbuespenik ere baden: ulertarazi, ohartarazi, urtarazi eta agintarazi.**
- **Elkartzean hitza “a”-z bukatzen bada, “a” bikoiztu egingo da ala ez? Hau da: botaarazi ala botarazi idatzi behar da?**
Ez da a bikoizten, bakarra idazten da.

HIZTEGI LAGUNGARRIA

Talde baten goratzea. Talde bat laudatzea, goraipatzea.

Mainstream. Ingelesezko hitza da (korronte nagusia). Gizartean une jakin batean nagusi den gustu edo joera adierazten du.

Iragankorra izan. Azkar pasatzen dena, iraungitzen dena, boladan egotetik pasatzen dena.

Patxadatsua. Lasaitasunez egina.

Iraunkorra. Denboran irauten duena.

Mainstreameko gailurrean egon. Goren-gorenean egon.